

A GYLKOSBIKA

DUDÁS KÁROLY

Ebben a történetben a legapróbb részlet is — akár az én agyamban, mondjanak bármit az emberek — tökéletesen a helyén van: a vadkanok kitömve az oszlopos tornácon, pontosan az ajtóm előtt, a puska szakszerűen megtisztítva és beolajozva a fehér falon, itt függ most már a kapitális szarvasagancs is, e keserves és tanulságos szövödmények végső elindítója, s ha úgy vesszük, férjem meggyötört teste is végérvényesen a helyére került: a vízparti temetőkertbe. A horvát bán gyakori, de kiszámíthatatlan látogatásai nyugtalanítanak csupán egy keveset, nem tudom őket semmiféle szilárd keretbe belekényszeríteni, minduntalan szétfolynak-elolvadnak bennem, kiperegnek agytekervényeimből, akár reszkető ujjaim közül a nullás liszt, hogy aztán ismét formát öltsenek, de csak mint valami bemocskolódott menyasszonyi fátylon át: áll előttem vállra omló hullámos hajjal, csontos arcából előmeredő horgas orral, délceg természetére boruló díszes köpönyegben, hol az agyam mellett jelenik meg, a közvetlen közelemben, hajnali nehéz álomból riadva érzem bőrömön átsütni meleg tekintetét, hol az estéli szürkületben lép mellém, amikor öregedő gyümölcscsáim között bolyongok, hol meg fényes nappal tűnik elő valahonnan, amikor már végképp lemondok látogatásáról, egyszer csak itt van, és néz rám állhatatos tekintettel, szigorúan összezárt ajkakkal, beszélek hozzá, de ő meg nem szólalna, néma árnyékként elkísér mindenhova, csupán a tornácot kerülte el messze mindedig, bizonyosan a strázsáló vadkanok tartják tőle távol.

A bán az őszi vadászat emlékét ébreszti föl bennem, már reggel van, vízmadarak közeli rikácsolása hasogatja az erdő csendjét, ott oldalt valahol meg kellene jelennie a napnak is, hogy felfedje előttünk a nedves avar alá temetkező vadcsapást, de tejfehér ragyogás takar le mindent, mint amikor beszelt ablaküvegen keresztül szemléli a tájat az ember; egyszerre közeli, gyomorba fúródó fájdalmas bőgés, imhol a szarvasbikád, ifjabb Lövött Márton. Fegyverdörrenés, tűhegyű sivítás a vastag fák között, cérnahang-jajdulás, szilaj férfikar ránt magával, vonszol a nedves avarban, ziháló-forró férfilihégés, suhogó menyasszonyi ruhám, bárhogyan markolom is össze kemény combomon, ágakba

akad, a sárba ér, ágak csapódnak az arcomba, a nyakamhoz, diadalittas férfinyerítés: ez az én nászajándékom, Kettős Eszter, alkohollízű férficsók az ajkamon, összeszűkülő szemrésem szakadékában az oldalára dőlt szarvasbika.

De hát mi ez a tartós ködszitalás, ez a mindent betakaró szapora hóesés, hiszen rég elmúlhatott a reggel, világos nappal lehet, nappal pedig minden egyértelműbb és áttekinthetőbb, mint éjjel vagy hajnalban, legalábbis áttekinthetőbbnek kéne lennie, s nemcsak a reggel múltatott el, de a napok, a hetek, a hónapok, az évek is, kicsi Lövött Gábor ott tipeg messze a fiatal gyümölcsfák között, innen a tornácról csak az alakja kivehető, szépen növekedő termete, az arca többé már sohasem, az örökre elmosódott, neked még parányabb volt a kisfiad, nagyságos bán, amikor kénytelen voltál elsiratni.

Nem volt annál szebb nap, ó nem is lehetett, amikor ifjú Lövött Márton, az én délceg termetű uramat kinevezték vadászmenterré, arra a napra emlékezni kell, bármennyire is igyekszik kiszökni zúgó-lüktető halántékom mögül, nem és nem hagyom: égis repülő fácántollas vadászkalapok, csilingelő borospoharak, duhaj férfikurjantások, tálcán jött el hozzátok a szabadság, ifjú Lövött Márton, csak ki kell nyújtatnotok érte a kezeteket, itt van hiánytalanul az új előjáróság, megvasalt csizmatalpák, bakancstalpák csattogása az asztallapon, látod-e, mi a körülmények ellenére bízunk benned, megteszünk vadászmenternek, gondjaidra bízuk erdeinket, nádasainkat, vadállományunkat, madárvilágunkat, durrognak a puskák, a pisztolyok, akár a jégeső, a tetőcserepeken úgy kopognak a golyók, sötét kis sebeket ütnek a tornác frissen meszelt oszlopain; van fegyver majd mindenkinél: alighogy vége lett a háborúnak. S az egyik eltévedt golyó, jaj, kicsi Lövött Gábor, most indul el éppen feléd.

Mint vonatablaktól a fák, úgy marad el mögöttem az idő, rétegeződnek egymás fölé, süppednek egymásba az évek: begyógyul minden seb, orvosolódik a legtöbb sérelem, láthatatlan, elmeszelt hegek maradnak csak a tornácoszlopokon és a bőrünk alatt; Lövött Márton úgy jár-kel az erdőben, mintha a sajátjában járna, egészen elfeledkezik róla, hogy csupán megőrzésére hatalmazta föl az előjáróság; s a fák között már közeledik is a szarvasbika, az én uram további sorsának alakítója, bársonyos nyakát megfeszíti, és figyelni próbál, mellső lába görcsbe rándul a levegőben, innen már tisztán látni, hogy szeme fehérjét vérerek darabolják, fényes oldala emelkedik és horpad, valószínűtlenül karcsú hátsó lába megbicsaklik, imbolyogva jön előre, mintha csak leitatták vagy elkábították volna, kiveszett belőle minden óvatosság, eltompult a megtartó ösztön, vigyázz, Lövött Márton, ha most rásütöd fegyvered, minden elvégeztetett. Puskadörrenés, aztán már csak a szavak

és mozdulatok szigorú jégverése: mi megbíztunk benned, Lövött Márton, a körülmények ellenére is vakon megbíztunk, te pedig csúnyán kijátszottál bennünket, befeketítettél a felső előjáróság szemében, kilőtted a gondjaidra bízott aranyérmes szarvasbikát, a járási elnök számára gondosan előkészített nemes vadat, tudhattuk volna: kutyából nem lesz szalonna, Lövött Márton. Öt év szigorított börtön; kibír-e ennyi időt falak közé szorítva egy szabad levegőhöz szokott ember, hogyan bír ki, mit gondolsz erről, jó uram, nagyságos horvát bán?

Két esztendő múltán a váratlan szabadulás, a megmagyarázhatatlan, a fürge léptekkel érkező kegyelem, itt áll az udvar közepén Lövött Márton, a ruhája után ítélve mintha csak tegnap ment volna el, szakadás, kopás és gyűrődések nélkül, de amikor este a szobában az ágy tetejére ejti a kalapját, a villanyfény átsüt semmivé ritkult fehér haján, megcsillogtatja sima fejbőrtét, a vetett ágyban pedig már, a koromsötétben mohó nyelvem árkos foghelyeket tapogathat csak körül; aztán napok múlva megint az égig repülő fácántollas vadászkalapok, csilिंगelő borospoharak, duhaj férfikurjantások, tálcán jött el hozzád a kegyelem, Lövött Márton, csak ki kellett érte nyújtanod a kezedet, cipőtálpak szilaj csattogása a repedt asztallapon, látod-e, mi tudunk megbocsátani, a körülmények ellenére is vakon bízunk benned, visszahelyezünk vadászmeisteri tisztségedbe, újból gondjaidra bízuk erdeinket, nádasainkat, vadállományunkat, madárvilágunkat, igyekezzél hát viszonzni jóindulatunkat, durrognak a puskák, a pisztolyok, a tetőcserepeken kopognak a golyók, sötét kis sebeket ütnek a tornác frissen meszelt oszlopain, az uram meggörbült derékka ül az asztal végén, ujjai lassan odakétkülnek a borospohár falára. És ettől kezdve csupa engedelmesség, csupa szolgálatkészség Lövött Márton, keresi a népek társaságát, az erdőbe csak nagy ritkán jár ki, a kocsmában mulatja el az éveit, itat boldog-boldogtalant, összeborul a részegekkel, harsányan énekel velük, olyan nótákat is, amelyeket tán nem volna szabad, türelmes füllel meghallgatja a panaszait, a zúgolódásait, versenyt szidja velük az előjáróságot, haza mind későbbben jár, sokszor megesisik, hogy hajnalban többedmagával támolyog be a nagykapun, bort hoz föl nekik a pincéből, reggelig égetik a villanyt, és akadozó nyelvvel beszélgetnek, nekihevülten pulygatja őket, felém hónapszám nem néz, hozzám se nyúl, aztán egy füledt nyáréjszakán, amikor a kezembe és a számba akarom venni egykor oly duzzadó keménységét — amit bizonyosan a te korod leányai és asszonyai sem átalítottak megtenni, nagyságos bán, ha úgy diktálták a körülmények —, végképp megbizonyosodom róla, hogy nem férfi többé az én Mártonom; és észreveszem lassacskán azt is, hogy kezdenek eltűnedezni a népek a faluból, és éppen azok, akikkel a leggyakrabban együtt látták, akikkel legtöbb bort megitatott, eltűnnek egy évre, másfél évre, több évre, s amikor hazakerülnek, nem állnak

többé szóba vele, bántani senki sem bántja, de néhányan az arcába köpnek. Az erdőbe ekkor már alig jár ki, a szolgálatot teljesen elhanyagolja, mégis előléptetik fővadász mesterré, akárcsak egykoron tégedet, nagyságos bánom, kitüntetik, s visszaszolgáltatják neki a lefogása idején elkobzott szarvasagancsot, az aranyérmes trófeát, két hivatalos ember hozza, mert egy nem bírna vele; miért nem jössz soha közelebb hozzám, nagyságos bán, engedelmes szolgálólányod mellé az asztalfőre, látod, milyen szépen idesüt a nap, a frissen meszelt fehér falon milyen élesen kirajzolódik a szarvasagancs, foglalj helyet, kegyelmes nagyúr, s mutogasd nekem, tudatlannak, ahogyan egykor ő mutogatta: figyelj csak, Kettős Eszter, ez itt a környék legtokéletesebb szarvasagancsa, nem hiába szánták a járási elnöknek, látod, hibátlanul fejlett a szemág, a jégág, a középpág és a korona, korona híján szokott kialakulni a jövő nélküli szarvasagancs: bőgés idején, a nagy összecsapások alkalmával nem akad bele a szemben álló bika koronájába, lecsúszik róla, s a hegyes nyárs a vetélytárs szügyébe fúródik, majd minden esetben halálos sérülést okozva, így éli túl a gyilkosbika, vagyis a jövő nélküli szarvasagancs tulajdonosa a nemesbikát, vagyis a kapitális szarvasagancs gazdáját, hozzám ne nyúlj, Lövött Márton, hozzám ne nyúlj a szennyes két kezeddél, nem tudom elviselni leköpdösött arcod, Júdás-leheleted közelségét, gondolnád-e, nagyságos bán, hogy a farkasok csak a legritkább esetben támadják meg az egészséges egyedekből álló szarvascsordát, ezt is Lövött Mártontól tanultam, kiszemelik maguknak a gyámoltalant, a bizonytalan léptűt, kiterelik a többiek közül, körülfélik, elszigetelik, és irgalom nélkül végeznek vele, biztosan ezt is tudod, hiszen neves vadász hírében állottál egykoron.

Innen a tornácról — amelynek oszlopaít sürgősen meszelni kellene, eltüntetni róluk a golyóütötte horpadásokat —, a szarvasagancs árnyékából a kertre látni: üveglap mögé zárt kérges diófák közé rebben a tekintetem, ott bújhat meg valamelyik mögött kicsi Lövött Gábor, szólítanám, de a vastag tejüvegen át úgysem jut el hozzá a hangom, ennek a legközelebbi fának milyen mélyre hajlik az ága, milyen inas és szívós, megbírna akár egy embert, jobb kéz felől a gazzal benőtt kút-káva, horpadt hasamat hányszor megnyomta deszkaéle, mit rejthet még számomra ott lent a mélyben a hűvös bőrrű víztükrő, s ahogy továbbvonul a tekintetem, a tornác végében, a bejárati ajtó előtt moccsánstalan strázsálnak a vadkanok, nyitva felejtett pofájukból rám mered nagy gonddal kifőzött agyaruk; csíkos malackák voltak, semmi kis állatok, amikor Lövött Márton beállított velük az erdőből, csúfondáros kedvében öltöztethette őket rabruhába a természet, mutogatott rájuk fura mosolygással, nézzed csak, Kettős Eszter, utánam jöttek, a küszöbig követtek kutyahúséggel, pedig én lőttem ki fölülük az anyjukat, nézzed, és okulj belőle, Kettős Eszter; már megint ez a ködszitalás, ez a hó-

esés, és egyre sűrűbb, mind több réteget lep be a múltból, vaspánt szorítja a homlokomat, szédülök, és nincs mibe belekapaszzkodnom, hacsak ebbe a széthulló képeskönyvbe nem, itt a konyhaszekrény metszett üveglapjai mögött, Gróf Zrínyi Miklós élete és halála, kicsúszik belőlem a világ, kicsúsznak az évek, a táj; deszkapalánk mögött a két megtermett vadkan, co, co, co, nyughassatok no, Törös és Miklós, nem sokára hazajön a gazdátok, becézget majd, a tenyeréből etet benneteket, elérékenyülten suttog nektek, pedig már tudja, hogy küszöbön az idő, amikor agyon kell lőnie benneteket, mert végképp a fejére nőttek, mind gyakrabban törtök ki rozoga ólatokból, dúljátok föl a kertet és a szomszéd kerteket, s ezt nem nézi jó szemmel az előljáróság, amelynek tagjai mostanra végleg elmaradoztak a háztól, már csak hivatalos meghívók és felszólítások útján érintkeznek fővadászmasterükkel; ötesztendős korotokban, mikorra nagyon a szívéhez nőttek, s ti gyanútlanul odaszuszogtok hozzá, pontosan a szemetek közé lő majd, a gyerektenyérnyi lány rész kellős közepébe, máskülönben a golyó szétromcsolná okos, szép fejeteket, meg sem rezzen a keze, amikor rátok emeli a fegyvert, csupán a könnye hullik elállíthatatlanul; a hátsó feleteken, ezen a puszkacsónyi szűk nyíláson távolítják el szakszerűen a belső részeteket, mindazt, aminek nem vehetik hasznát a konzerválásnál, kanszagú, bűdös hússotokat föletetik fajakutyáikkal a városi orvosok.

Gyere közelebb hozzám, nagyuram, ülj ide mellém az ágy szélére, mesélj nekem Csáktornyádról, az erdőidről, vagy jó, ha már úgy kívánod, én suttogok neked szerelmesen a nádasonról, nézd csak, *ott a tűző déli napfényben a vízbe nyúló korhadt tuskón komoran, mozdulatlanul álldogál egy különös madár, az utolsó fekete gólyák egyike, talán éppen a legutolsó, mintha sejtene valamit fajtajának végétéről, azért olyan komoly, moccanástalan*, bújj hozzám szorosan, hadd simogatom válladra omló hullámos hajadat, nagyságos bánom, szerelmetes férjem, ifjú Lövött Márton; szilaj férfikar ránt magával, vonzol a nedves avarban, ziháló férfilihegés, suhogó menyasszonyi ruhám, bárhogyan markolom is össze kemény combomon, ágakba akad, a sárba ér, gallyak csapódnak az arcomba, a nyakamhoz, diadalittas férfinyerítés: ez az én nászajándékom, Kettős Eszter, alkoholizáló férficsók az ajkamon, fegyverdörrenés, kitáguló szemrésem gödrében hanyatt fekvő Lövött Márton, fehér ingmellén vérszínű őszi levelek, karnyújtásnyira tőle veretes vadászpuskája, oldalra billent feje fölött pedig diadalmasan és önelégülten ott áll a gyilkosbika, mint ahogy áll majd egykor fölöttem is, és mindnyájunk fölött, nagyságos bán; az előljáróság a körülmények ellenére saját halottjának tekint, Lövött Márton, közpénzen megvásárolta számodra ezt a díszsírhelyet, hűségeddel kiérdemelted, nyugodj békében.

Vagy ha áporodottnak találod itt benn a leveőt, kart karba öltve végigsétálhatunk a tornácon, csupán egy pillanatra elidőzve az aranyérmes szarvasagancs alatt, látod, az oszlopokat meszolni kellene, elrejteni valahogy a golyónyomokat, leandaloghatunk egész a kertbe, ide a csalánerdőben rejtőző kútkávéig, nézd csak, a holdvilágnál ott lenn a mélyben hogy csillog a hűvös víztükör, s egyszerre hogy elkezd kavarni. Most fogj erősen, nagyságos horvát bán, mert nagyon szédülök.

Látod-e te is, vagy ezt csak én látom, hogy a kertek alól, a mindent belepő hóésésből elindult felém a szarvasbika?